

Osuvremenjivanje Arheološkog muzeja Istre u Puli

Šeperović, Isaura Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:315514>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2021./2022.

Isaura Nika Šeperović

**Osuvmremenjivanje Arheološkog muzeja Istre u Puli: od
preuređenja zgrade do novog stalnog postava**

Završni rad

Mentor: prof.dr.sc. Žarka Vujić

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

Sadržaj.....	ii
1. Uvod.....	1
2. Povijest Arheološkog muzeja Istre u Puli.....	2
2.1. Augustov hram.....	2
2.2. Gradski muzej starina.....	4
3. Arheološki muzej Istre danas.....	5
3.1. Strateški plan i suvremeno uređenje zgrade Muzeja.....	10
3.1.1. Novi stalni postav Muzeja.....	11
3.1.2. Konzervacija i rekonstrukcija Malog rimskog kazališta i radovi na pulskom Amfiteatru.....	13
3.1.3. Dislocirane zbirke.....	14
4. Zaključak.....	17
5. Literatura.....	18
Sažetak.....	19
Summary.....	20

1. Uvod

Povijest Arheološkog muzeja Istre u Puli seže još u prvu polovicu 19. stoljeća kada je započeto stvaranje prve muzejske zbirke na tome području, prikupljanjem kamenih spomenika u Augustovom hramu. Kasnije otkriće novih kamenih, metalnih i keramičkih predmeta u Nezakciju, kraljevskom sjedištu Histra, dovelo je do preseljenja i osnivanja Muzeja starina, koji je kasnije preimenovan u Gradski muzej. Nakon što se sjedište Istarskog društva za arheologiju i zavičajnu povijest preselilo iz Poreča u Pulu i prijenosom dijela arheološkog inventara iz Poreča, Gradski se muzej spojio s Državnom zbirkom i Provincijalnim muzejom u jednu muzejsku ustanovu – Kraljevski muzej Istre. Napokon, polovicom 20. stoljeća, ustanova mijenja ime u Arheološki muzej Istre i pod tim nazivom djeluje i danas.

U skladu s poslanjem Muzeja, odnosno istraživanjem, prikupljanjem i prezentiranjem života ljudi u Istri tijekom povijesti, nastao je novi Koncept stalnog postava i Strateški plan Arheološkog muzeja Istre kojima su cilj, osim razvoja Muzeja, podizanje svih razina muzejske djelatnosti za dobrobit društva i okruženja u kojem djeluje. Osim radova na matičnoj zgradi Muzeja, provedeni su radovi i obnove okolice zgrade, pulskog Amfiteatra i Malog rimskog kazališta. Osim u matičnoj zgradi, Muzej ima dislocirane zbirke u Amfiteatru o kojem i skrbi, Augustovom hramu i franjevačkom samostanu te u Nezakciju.

2. Povijest Arheološkog muzeja Istre u Puli

Arheološki muzej Istre u Puli osnovan je 7. siječnja 1902. godine pod nazivom Gradski muzej starina (Museo Civico della Città di Pola). Tijekom 1921. godine Muzej je postao Kraljevski muzej Istre (Regio Museo dell` Istria) te je nastavio svoj rad u periodu između dva svjetska rata. Tek 1930. godine preselio se u današnju zgradu pokraj Dvojnih vrata, a 1947. godine napokon je i promijenio naziv u Arheološki muzej Istre.

2.1. Augustov hram

Amfiteatar, Augustov hram, Slavoluk Sergijevaca i Dvojna vrata bili su vrlo cijenjeni antički spomenici Pule još u doba humanizma. Isto tako bili su dokumentirani mnogim crtežima i grafikama rukom velikog broja slavni umjetnika i arhitekata, i zajedno su, preživjevši Srednji vijek, postali dijelom značajnog bogatstva antičke povijesti i graditeljstva toga područja. Stoga zanimanje za materijalnim ostacima prošlosti na području Istre započinje još u vrijeme francuske vladavine.

Ipak, prema Baderu (2015), postoji izvješće Pietra Nobilea o pulskim starinama koje datira iz 1815., a upućuje na to da je u to vrijeme Augustov hram bio ni manje ni više nego skladište za žito i sir. Hram je bio loše očuvan, a navodno su, prema pričama pulskih stanovnika, strani umjetnici vadili i odvozili čitave blokove dijelova hrama. Već 1816. Pietro Nobile ponovno dolazi u Pulu u pratnji austrijskog cara Franje I., te su se na njegov zahtjev provela iskapanja, restauracija i rekonstrukcija amfiteatra, a dovršeno je i raščišćavanje ruševina. Uz to je napravljen i put iza Augustovog hrama i Komunalne palače, pa su tom prilikom srušili ogradne zidove dvorišta privatnih kuća i općinskih skladišta i uklonili manju zgradu nekadašnjeg manjeg gradskog zatvora.

Iste su se godine dolaskom Istre pod bečku vlast odobrila novčana sredstva za konzervaciju spomenika, a započelo je s radovima na Augustovom hramu koji je tom prilikom bio očišćen od nereda koji ga je okruživao te mu je saniran jedan od zidova koji je desetljećima unazad stradao u požaru. Uskoro, dolazak i početak djelovanja konzervatora Giovannia Carrare 1828., koji je ujedno bio povjerenik za zaštitu spomenika, mogao se smatrati i datumom početka promišljanja o očuvanju i izlaganju baštine u Puli. Carrarin je cilj, osim dostojnog čuvanja spomenika, bio i uređenje svih lapida u Augustovom hramu po razdobljima, s izradom popisa, odnosno inventara. Započeo je s uređivanjem numizmatičke zbirke, no preminuo je 1850., prije nego što ju je uspio smjestiti u hram. Sredinom 19. stoljeća arheološku zbirku koja se skupila

u hramu počelo se nazivati muzejskom, a pojam Augustov hram postao je sinonim za muzej. Ipak, hram je prema svojem pojmu, funkciji i znanstvenom pristupu prema muzejskim predmetima do 1902. kada je osnovan Gradski muzej starina, ostao lapidarij (Bader, 2015).

Profesor Enrico Maionica je 1876. u svojem izvješću spomenuo Gradski muzej, ali ga je opisao kao zbirku u Augustovom hramu. Uskoro je u velikoj mjeri uredio i klasificirao predmete koji su se ondje nalazili, a tek 1890., dolaskom dr. Wolfganga Erichela, predmeti iz arheološke zbirke napokon su klasificirani i znanstveno sistematizirani.

Augustov hram dobio je pravni status muzeja 24. siječnja 1891., no Ministarstvo kulture usvojilo je izvješće već 15. rujna iste godine u kojem se navodi da je prostor hrama premalen i neadekvatan za muzejsku svrhu te se predlaže osnivanje suvremenog muzeja u Puli. Nažalost, zbog nedovoljno sredstava u gradskom proračunu, Augustov je hram do 1902. ostao muzej-lapidarij (Komšo, 2010).

Slika 1. *Augustov hram* (Bader, 2015)

2.2. Gradski muzej starina

Početak 90-ih godina 19. stoljeća poraslo je zanimanje znanstvenih krugova za arheologiju Pule, a tada je već i šira javnost bila upoznata s važnošću spomenika. Stoga se godine 1898. nametnulo mišljenje uglednog bečkog profesora Otta Bendorfa, koji je tada bio na čelu Austrijskog arheološkog instituta, koji je predložio ponovno osnivanje muzejske zbirke. Tada su već postojali Narodni muzej u Zadru, Arheološki muzej u Splitu, Narodni muzej u Zagrebu i Muzejska zbirka u Poreču (Komšo, 2010).

U Poreču je 1884. godine osnovano i Istarsko društvo za arheologiju i zavičajnu povijest (Società istriana di archeologia e storia patria) koje je započelo istraživanje starog histarskog gradinskog naselja Nezakcija i rimskog municipija kod Vulture. Početkom istraživanja Društvo je ustrojilo povjerenstvo od četiri člana: Cleva, Puschi, Schiavuzzi i Sticotti, koje je predložilo otkup zemljišta i početak radova. Kako je tijekom prve dvije godine pronađeno mnogo nalaza važnih za povijest istraživanja Vizača (municipija kod Vulture), grobova, rimskih zidova i predrimskih skulptura, postalo je očigledno da će kuću tadašnjeg župnika, gdje su nalazi bili smješteni, morati zamijeniti trajniji i pogodniji smještaj. Društvo se tada obvezalo prepustiti gradu sve nalaze ukoliko se ostvari zamisao muzeja u gradu Puli. Tako je 1900. otkupljeno nekoliko zemljišnih čestica za 838 kruna, a radovi su počeli u jesen iste godine, što je financirala regionalna vlada (Giunta Provinciale) i općina Pula (Municipio di Pola), ukupnim iznosom od 1300 kruna. Na to je Općinsko vijeće (Consiglio municipale) 7. siječnja 1902. donijelo odluku o osnutku Muzeja starina (Museo d'antichità) kojemu je namijenilo zgradu u tadašnjem Clivo Santo Stefano (kasnije poznato kao Grubišina ulica 7) koju je 1901. otkupilo od Puljskog radničkog društva za 24.000 kruna. Uz to, gradsko je vijeće odobrilo sredstva za osnutak Muzeja u iznosu od otprilike 5.000 kruna (Matijašić, 1994).

Ustroj muzeja Općina je potvrdila rješenjem 5. listopada 1902. kada je ravnateljem imenovan dr. Bernardo Schiavuzzi, a budući da su u međuvremenu potrebne preinake na zgradi bile izvršene, već 3. kolovoza 1902. zbirka je svečano bila otvorena i za javnost.

3. Arheološki muzej Istre danas

Budući da su Muzej i Pula općenito u razdoblju od 1905. do 1924. prolazili kroz burne promjene zbog priprema za rat, samog Prvog svjetskog rata te odlaska austrijske i dolaska talijanske vlasti, postavljalo se pitanje o novom sjedištu Muzeja. Nakon dugog niza prepiski oko pronalaznja nove lokacije za Muzej te započinjanja i obustavljanja radova, 6. listopada 1930. službeno je održano svečano otvorenje Muzeja koji je tada dobio naziv Regio Museo dell` Istria (Kraljevski muzej Istre), a nalazio se u novoj zgradi Državne gimnazije na njemačkom jeziku koja je kasnije postala Gimnazija „Giosuè Carducci“. U prizemlju je tom prilikom bio svečano otvoren i lapidarij, zbirka kamenih spomenika, koji je i danas velikim dijelom ostao nepromijenjen. Ipak, Drugi svjetski rat označio je za Muzej značajne promjene, koje su naposljetku rezultirale pražnjenjem svih pokretnina iz zgrade.

Po nalogu Ministarstva prosvjete, 15. studenog 1947. prof. Boris Bačić doputovao je u Pulu s namjerom da nanovo osnuje muzej, pod nazivom Arheološki muzej Istre, a rezultati koje je postigao daleko su nadmašili prethodnike na čelu Arheološkog muzeja Istre u Puli. Bio je ravnateljem od 1947. do 1967., a rad u Muzeju započeo je samo s dva suradnika koja su činila tehničko osoblje, i praznim prostorijama Muzeja, bez ikakve građe. Novi predmeti sakupljeni tijekom 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća i povratak građe u Pulu omogućili su početak rada 1965. na novoj koncepciji stalne izložbe. Stoga su Knjižnicu s drugog kata preselili u susjednu zgradu dotadašnje škole, podrumi su se koristili za konzervaciju i preparaciju arheološke građe, a Muzej se po prvi put proširio po čitavoj zgradi (Komšo, 2010).

Prema Matijašiću (1994), prvi stalni postav otvorili su u zgradi Muzeja odmah nakon 1947., a već 1963. uredili su lapidarij u Franjevačkom samostanu, 1868. lapidarij u zgradi Muzeja u prizemlju te izložbu kamene i brončane skulpture u Augustovom hramu. U podzemlju Amfiteatra u Puli 1969. otvorena je nova izložba “Vinogradarstvo i maslinarstvo Istre u antičko doba”, a 1970. na prvom katu zgrade Muzeja otvorena je i nova stalna izložba prapovijesti. Tri godine kasnije na drugom katu priču su zaokružili još i stalnom izložbom antičkog i ranosrednjovjekovnog razdoblja.

Branko Marušić bio je ravnatelj Muzeja u vrijeme najvećeg uspona koji je počivao na znanstvenom i stručnom muzeografskom radu. Tada je pokrenut i časopis *Histria Archaeologica*, a značajno je porastao i broj zaposlenih stručnjaka, kustosa i djelatnika radionice. Naslijedila ga je 1979. kustosica Muzeja Vesna Jurkić Girardi čime je započela nova

era Muzeja koja se iskazala kroz organizaciju velikog broja većih i manjih izložbi u Puli, ali i čitavoj Istri, u Hrvatskoj i inozemstvu.

Do zatvaranja 2013. zbog potpune obnove glavne zgrade, Muzej je prikazivao materijalni razvoj na području Istre od prapovijesti, kroz razdoblje rimske vladavine, kasnoantičkog i ranosrednjovjekovnog razdoblja do razdoblja feudalizacije poluotoka uz dio srednjovjekovnog lapidarija. Bio je ustrojen na Arheološki odjel koji čine Prapovijesna, Antička, Srednjovjekovna i Novovjekovna zbirka, s Numizmatičkom zbirkom i Zbirkom podvodne arheologije u osnivanju; zatim Dokumentacijski odjel, Knjižnični odjel, Edukacijski odjel i Konzervatorsko-restauratorski odjel. Osim u matičnoj zgradi, Muzej ima i dislocirane zbirke u pulskom Amfiteatru o kojem skrbi, u Augustovom hramu, franjevačkom samostanu te u Nezakciju.

Zbirka podvodne arheologije postala je dijelom Arheološkog odjela Muzeja 2015. godine, kada je osnovana kako bi se unutar nje obrađivali i čuvali arheološki predmeti vezani uz nautičku i maritimnu djelatnost. Fundus zbirke sadrži arheološke nalaze od keramike, metala, stakla, kosti, kamena, drveta i kože koji datiraju od razdoblja prapovijesti do novog vijeka. Godine 1963. u podmorju Rta Savudrija provedeno je istraživanje brodoloma s teretom od dvjestotinjak amfora koje se nalaze izložene u podzemlju amfiteatra na izložbi „Vinogradarstvo i maslinarstvo Istre u antici“, a 2007. Muzej je proveo zaštitna istraživanja rimske maritimne vile kod Pomera. Južno od Savudrije, u podmorju Zambratije, 2011. su istraživani nalazi koji sežu od prapovijesnog razdoblja do kasnog srednjeg vijeka, a utvrđeni su i ostaci prapovijesnih kuća. Od 2014. provodi se projekt zaštite i istraživanja potopljenog rimskog gospodarskog kompleksa u Uvali Bijeca u Medulinu, a od 2017. pokrenuta su i nova istraživanja kasnoantičkog broda stradalog u brodolomu kod Rta Kamenjak. Muzejski profesionalci zaduženi za zbirku podvodne arheologije i danas uspješno surađuju s klubovima i udrugama Ronilačkog saveza Istarske županije.

Za prapovijesnu zbirku vrlo su važna bila otkrića s Nezakcija, gdje je prikupljen velik broj nalaza poput ulomaka keramike, koštanih ili kamenih alatki i sl. koji datiraju od paleolitika sve do posljednjih stoljeća pr. Kr. Najznačajniji nalazi iz doba paleolitika i mezolitika ove zbirke prikupljeni su iskopavanjima na području Učke i Čićarije devedesetih godina 20. stoljeća, dok su za rani neolitik najznačajniji bili nalazi s lokaliteta Vižula u Medulinu do kojih se došlo zaštitnim iskopavanjima. Brončano doba obilježila su u Istri gradinska naselja i predmeti s njih zauzimali su veliki dio prapovijesne zbirke. Iskopavanjima su nađeni brojni ulomci keramike, koštanih i kamenih alatki, kao i nakit i keramičko posuđe. Posljednje je tisućljeće

pr. Kr. dokumentirano u najvećoj mjeri nalazima iz žarnih nekropola, dok su za željezno doba posebno značajni ulomci kamenih skulptura i reljefa.

Antičkom zbirkom prikazana su materijalna svjedočanstva života i kulture iz doba rimske vlasti. Rimske su kolonije uvele novčanu privredu temeljenu na rimskoj valuti i mjernom sustavu, usvajanje latinskog pisma i jezika te korištenje rimskih i grčkih imena, pa i vjerovanja i običaja. Stoga su se u zbirci mogli vidjeti predmeti poput vaze od egipatskog alabastra, tanjuri, amfore i svjetiljke s grčkih otoka te skulptura isklesana od bijelog grčkog mramora.

Nastanak srednjovjekovne zbirke seže u vrijeme Austro-Ugarske, a sadrži brojne nalaze poput kamenih sakralnih spomenika i ukrasnih dijelova arhitekture, nakita i nošnji. Novija istraživanja nakon Drugog svjetskog rata dovela su do uspostavljanja srednjovjekovnog odjela kao preduvjeta razvoja ranosrednjovjekovne, tj. starohrvatske arheologije u Istri. Prikupljeni su mnogi nalazi iz kasnoantičkih grobova, a iz razdoblja franačke vlasti provedeno je značajno istraživanje na velikom starohrvatskom groblju u Žminju.

Novovjekovna zbirka često se upotpunjuje nalazima novovjekovne građe s kopna ili iz mora, a služi kako bi upotpunila sliku o gospodarskom i političkom životu toga razdoblja. Tek manji dio nalaza pripada slučajnim nalazima koji su poklonjeni, dok je većina arheoloških istraživanja provedena na istarskom poluotoku, a predmeti iz zbirke čuvaju se i u samostanu sv. Franje u Puli.

Slika 2. Treća dvorana na II. katu Arheološkog muzeja Istre, izložba iz 1973. godine (Matijašić, 1994)

Još od 50-ih godina prošlog stoljeća sakupljala se i izrađivala dokumentacijska građa Muzeja, kojom se bilježilo sve od tijeka i rezultata istraživanja te dokumentiranja predmeta, preko postupaka obrade same građe do stanja spomenika i spomeničkih cjelina. Danas se taj dokumentacijski fond štiti kao kulturno dobro. Zato je 2009. usvojen Statut Arheološkog muzeja Istre na temelju kojeg je ustrojen i Dokumentacijski odjel s pripadajućim fondovima sekundarne muzejske dokumentacije. Sekundarna dokumentacija obuhvaća fondove koji se fizički pohranjuju u tom odjelu: Fototeku (dosjei lokaliteta), Fotonegative, Dijateku, Planove i dokumentacijske crteže te Medijateku, a evidentira se i dio razgranate muzejske aktivnosti - izdavačka, izložbena i pedagoška djelatnost, konzervatorsko-restauratorski postupci te se vodi i hemeroteka. Uz to, planira se i osnivanje digitalnog fonda terenskih izvještaja, muzejskih plakata i dokumentacije o osnivanju i povijesti Muzeja. Od 2006. godine u Muzeju se digitaliziraju dokumentacijski fondovi, čime je pojednostavljena njihova distribucija korisnicima. Bogatu muzejsku sekundarnu dokumentaciju prije svega koriste stručnjaci same ustanove, kako za potrebe stručne i znanstvene obrade određenih tema, tako i za potrebe prezentacije ili pripreme tekstova za publiciranje. Fundus sekundarne dokumentacije danas je dostupan i vanjskim korisnicima.

U zgradi Gradskog muzeja 1. siječnja 1903. otvorila se Gradska knjižnica, tada Biblioteca Comunale di Pola). Objedinjenjem fonda Gradske knjižnice iz Pule, Pokrajinske knjižnice iz Poreča i Knjižnice Društva, nastala je 1930., u istoj zgradi, Pokrajinska knjižnica (Biblioteca Provinciale). Drugi svjetski rat i dvije poslijeratne godine savezničke vojne uprave u Puli dovele su do osiromašenja knjižnice, čiji je fond 1950. g. preuzela tadašnja Naučna biblioteka u Puli. S ponovnim otvorenjem Muzeja, 1947. g. počela se stvarati nova muzejska knjižnica. S prvim izdanjima započelo se s razmjenom stručnih publikacija sa srodnim institucijama, akademijama i sveučilištima u zemlji i inozemstvu. Danas ta knjižnica vrši razmjenu s 382 institucije i njihov se broj stalno povećava. Knjižni fundus sastoji se od preko 40.000 svezaka. Većinu čine svesci periodičnih publikacija (840 naslova), a uz to knjižnica čuva staru i vrijednu knjižnu građu koja govori o prošlosti Muzeja i Istre te je vrlo važna za arheološku bibliografiju i predstavlja izvor podataka za proučavanje postojećeg neobrađenog muzejskog fundusa (Jurkić, 1975).

Arheološki muzej Istre posebnu pažnju posvećuje obrazovnoj djelatnosti, još od daleke 1955. godine. Tako su od 1955. do 1968. u sklopu obrazovnog programa organizirani izleti za učenike istarskih škola na značajnije lokalitete diljem Poluotoka, kao i predavanja o arheologiji zavičaja za školski uzrast. Godine 1969. otvoreno je radno mjesto kustosa pedagoga, muzejskog djelatnika koji se posebno zalagao za interese svih kategorija muzejskih posjetitelja. Ne bi li se posebna pažnja usmjerila na posjetitelje, 1985. godine formirana je Pedagoška služba, koja je 2008. godine preimenovana u Edukacijski odjel. Glavni cilj tog odjela jest da putem predavanja, izložbi, radionica, vodstva kroz stalni postav te ostalih projekata učini muzejsku građu pristupačnijom posjetiteljima, s posebnim naglaskom na njegovanje i obogaćivanje temeljnih podataka o zavičajnoj povijesti koji se stječu u školi. Od njegova formiranja do danas, pri Edukacijskom odjelu realizirani su razni projekti u kojima su sudjelovala djeca predškolskog i školskog uzrasta te posjetitelji treće životne dobi. Neki od uspješno realiziranih projekata jesu: "Pamtimo povijest i kulturne običaje", "Iskrice iz muzeja" (za vrijeme kojega su odrađene razne tematske izložbe poput "Kamena", "Metala - sarkofaga vremena", itd.), "Tragovi u glini", "Histrići u potrazi za blagom Istre", "Gradska vrata Pule", "Pulski portali kroz stoljeća", "Magični instrumenti s pulskih spomenika", "Magični likovi iz antičke prošlosti", "Vitezovi", "Kada su u Istri živjele polarne lisice" te "Pulski spomenici na starim razglednicama". Projekti Edukacijskog odjela tradicionalno se predstavljaju putem izložbe koja se postavlja u povodu Međunarodnog dana muzeja, 18. svibnja. Počevši od 2005. godine, svaka je izložba popraćena katalogom, koji redovito izlazi u sklopu serije kataloga Pedagoške

službe (sada Edukacijskog odjela). Također, pri Edukacijskom odjelu objavljuju se i drugi didaktički materijali, poput knjiga koje obrađuju teme iz arheologije Istre.

Konzervatorsko-restauratorski odjel (nekadašnja restauratorsko-preparatorska radionica) Arheološkog muzeja Istre osnovan je u drugoj polovici 20. stoljeća i od samog se osnutka nalazi u podrumskim prostorima zgrade. Djelatnici odjela obrađuju arheološki materijal od njegova dolaska u zgradu pa dok ga ne preuzme kustos. Bave se primarnom i sekundarnom obradom. Primarna se uglavnom sastoji od pranja, sušenja, pregledavanja i pakiranja, a sekundarna se odnosi na konzervaciju i restauraciju arheoloških predmeta. Najviše je zastupljena obrada keramike, stakla, metala, kamena, kosti i jantara, ali djelatnici često izlaze i na teren radi obrade mozaika i zidnih žbuka i fresaka. Djelatnici odjela također prate stanje izložaka, kako u samoj zgradi, tako i u izdvojenim izložbenim prostorima, te po potrebi konzerviraju-restauriraju arheološke predmete kojima je Arheološki muzej Istre matična ustanova.

3.1. Strateški plan i suvremeno uređenje zgrade Muzeja

Godine 2017. nastao je Strateški plan Arheološkog muzeja Istre za 2018.-2020. u kojemu su opisane faze pripreme za preuređenje, definirane su misije, vizije i vrijednosti muzeja, uključena je analiza stanja i okruženja, opći i posebni ciljevi, načini ostvarenja i pokazatelji uspješnosti. Prema strateškom planu, polazna točka i cilj planiranja razvoja Muzeja su podizanje razine svih segmenata muzejske djelatnosti na dobrobit društva i okruženja u kome djeluje. Realizacijom svojih godišnjih i višegodišnjih planova rada, Muzej ostvaruje svoju opću viziju i poslanje.

Kako bi se ostvarili ciljevi koji proizlaze iz misije i vizije Muzeja, provodili su se radovi na adaptaciji i dogradnji zgrade Muzeja, obnovi Amfiteatra te obnovi i rekonstrukciji Malog rimskog kazališta. Uvela su se poboljšanja u upravljanju, aktivnije uključivanje zaposlenika u procese odlučivanja, transparentnije poslovanje, preuzimanje povijesnih spomenika Pule i njihova konzervacija, restauracija i sanacija. Kako bi se podigli standardi kvalitete rada, radovi na adaptaciji i dogradnji matične zgrade Muzeja, restauracija Amfiteatra i konzervacija te restauracija i rekonstrukcija Malog rimskog kazališta podrazumijevali su određene specifične ciljeve, a to su: rekonstrukcija krova zgrade i uređenje tavanskih prostora, adaptacija i dogradnja zgrade uz uređenje okoliša zgrade, postavljanje stalnog postava, radovi na uređenju i sanaciji jugozapadne kule amfiteatra, uređenje struje u amfiteatru kao i suvenirnice i okoliša

amfiteatra i naravno, revitalizacija Malog rimskog kazališta. Tako se tijekom 2013. i 2014. godine obavila rekonstrukcija krova zgrade, a tijekom 2014. uređeni su i tavanski prostori unutar zgrade Muzeja. Do kraja 2020. završena je i adaptacija i dogradnja glavne zgrade koja je bila nužna za adekvatno postavljanje novog stalnog postava, uz kompletno uređenje okoliša zgrade. Nakon realizacije adaptacija i uređenja postavljen je privremeni stalni postav. Konceptija novog poslana je na stručnu i muzeološku recenziju.

Prema recenziji „Koncepta novog stalnog postava Arheološkog muzeja Istre u Puli“ (Vujić, 2013), na tlocrtima zgrade Muzeja dominantna je središnja okomica, odnosno glavno stubište koje je namijenjeno za kretanje posjetitelja oko svih javno dostupnih prostora. Ti su prostori u suterenu garderoba, muzejski kafić i toaleti, u prizemlju se nalaze info-pult, suvenirnica, multimedijalna dvorana i dvorana namijenjena edukaciji te knjižnica, dok su na I i II katu izložene dvorane postava. Postoji i manja okomica koja je namijenjena za kretanje građe, a nalazi se uz sjeverozapadni ugao zgrade. Tim putem u zgradu ulaze novi predmeti prije nego što dopiju u laboratorije unutar kojih se odlaže u karantenu. Nakon zaštitnih aktivnosti i promatranja predmeti se smještaju u čuvaonice, postav ili u neki od dislociranih prostora. U prizemlju zgrade, prostori su većinom otvoreni za posjetitelje i njihovo sudjelovanje u komunikaciji muzeja. Knjižnica, koja ima četiri prostorije, na taj način može još snažnije povezati Muzej sa zajednicom (posebice studentima i populacijom koja koristi takav fundus). Dokumentaciji je namijenjen trodijelan prostor na I katu zgrade, budući da u arheološkim muzejima ona postaje zasebna zbirka i izvorom informacija.

Sam koncept novog postava bio bi uspostavljen u skladu s poslanjem Muzeja, koje se temelji na istraživanju, prikupljanju i prezentiranju života ljudi u Istri tijekom povijesti, a u obzir je uzet i sastav muzejske građe te sama arheologija kao disciplina – kronološko pričanje priče. Stalni postav Muzeja temeljio bi se i dalje na Prapovijesnoj, Antičkoj i Srednjovjekovnoj zbirci.

3.1.1. Novi stalni postav Muzeja

Muzej je od 2013. zatvoren zbog pripremnih radova za dogradnju i preuređenje matične zgrade, a sama adaptacija i dogradnja započele su 29. ožujka 2017. Prema riječima kustosice Muzeja Dunje Martić Štefan, u konačnici će Muzej činiti kompleks Malog rimskog kazališta s okolišem zgrade (koji je također preuređen i sadržavao bi spomenike lapidarnog tipa s tekstualnim dijelom, a posađeni su i novi cedrovi, mediteransko bilje i zimzeleni grmovi) na kojem se nalaze ostaci antičkih zgrada, uz novopostavljen najveći komunikacijski ekran u

Hrvatskoj (4K dimenzije 30 puta 10 metara) na začelju zgrade Muzeja za kojega je plan da bude u interakciji s Malim rimskim kazalištem i nosi vlastiti zasebni program. Kazalište će moći primiti oko 1500 posjetitelja, a planirano je da se ondje odvijaju koncerti, kazališne predstave, borbe gladijatora i sl. Ukratko, bit će multifunkcionalna pozornica. Muzej će biti polivalentnog sadržaja i imati stalan postav o povijesti i prapovijesti, odnosno arheologiji Istre.

Na novom postavu, cijelom vizualnom identitetu Muzeja i izradi nove web stranice trenutno u suradnji s ravnateljem rade dizajner postava Mauricio Ferlin, viša restauratorica Đeni Gobić-Bravar i kustosica Dunja Martić Štefan. Pripreme su između dizajnera i pojedinih odjela i dalje u tijeku, ali ono što se trenutno sa sigurnošću zna je da će tip postava biti kronološki, a uz antiku će naglasak biti na prapovijesti i Histrima, za razliku od starog postava gdje je naglasak bio na antici, dakle od predarheološkog vremena sve do novog vijeka. Najveća i najreprezentativnija centralna prostorija biti će posvećena upravo Histrima, odnosno prikazu povijesti Histra kroz njihov svakodnevni život i zemljopisni raspored. Uz to, kronološki će se od prapovijesti do srednjeg vijeka posebice prezentirati pulska priča, odnosno povijest s područja grada Pule, a postav će svakako biti u skladu s vremenom što se tiče uporabe informacijskih tehnologija, posebno multimedije (u obliku video rekonstrukcija na TV-ima, digitalnih slika koje je moguće listati i sl.), iako naglasak neće biti na njima jer će dominantan oblik izražavanja u postavu bit predmeti iz bogatog fundusa Muzeja.

Dok je nova web stranica u izradi, osim na Facebook stranici (koju gotovo svakodnevno ažuriraju novim objavama informativnog i edukativnog oblika), Muzej je danas moguće pratiti i na gotovo svim drugim velikim društvenim mrežama, uključujući Instagram, Twitter, Youtube i Tik Tok. U posljednjih je dvije godine za vrijeme trajanja Covida-19 zbog odluke o zatvaranju javnih institucija i prelasku na rad od kuće i Arheološki muzej Istre naišao na izazove, koji su se posebice odnosili na komunikaciju s publikom. Kako se gotovo preko noći počelo raditi od kuće, uslijedila je nagla promjena pristupa radu, što je otvorilo brojne nove mogućnosti. Edukacijski je odjel Muzeja prešao na mrežni rad s različitim dobnim i ciljnim skupinama, dok su društvene mreže Muzeja oživjele objavama u obliku fotografija i tekstualnih opisa, ali i simpatičnih edukativnih video uradaka. U samo nekoliko tjedana AMI se prilagodio izvanrednim uvjetima i usustavio novi oblik komunikacije s publikom. Uz to, otvoren je i zasebni Instagram za pulski Amfiteatar za kojeg Muzej skrbi.

Slika 3. *Arheološki muzej Istre u Puli danas* (preuzeto sa: <https://kofer.info/arheoloski-muzej-istre/>, pristupljeno 18. kolovoza 2022.)

3.1.2. Konzervacija i rekonstrukcija Malog rimskog kazališta i radovi na pulskom Amfiteatru

Malo rimsko kazalište u Puli ima iznimno kulturno, povijesno i arhitektonsko značenje. Ranije se taj prostor koristio za održavanje kulturnih aktivnosti, ali moralo ga se prestati koristiti zbog oštećenosti. U razdoblju od 15.1.2020. do 15.2.2022. provodio se već spomenuti projekt „Konzervacija i rekonstrukcija Malog rimskog kazališta – Pula“, odobren za sufinanciranje Arheološkom muzeju Istre u sklopu otvorenog poziva „Revitalizacija kulturne baštine u urbanom području Pula“ Europskog fonda za regionalni razvoj. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 17.852.734,44 kn, a sufinanciran je intenzitetom od 49,82%, odnosno 8.500.000,00 kn. Projektom je ostvarena parcijalna obnova tribina kazališta kako bi se očuvala lokacija takve kulturne baštine, ali i kako bi se mogla koristiti za održavanje kulturnih i turističkih aktivnosti.

Prema podacima sa službene stranice Muzeja, Cilj „Revitalizacije kulturne baštine u urbanom području – Pula“ bio je omogućiti održivo korištenje kulturne baštine u svrhu razvoja turizma i društveno-gospodarskog razvoja. Strategija razvoja urbanog područja uključuje razvijanje zelenog i pametnog urbanog područja, korištenje kulturne baštine za osnaživanje razvoja urbanog područja te osnaživanje uključivosti urbanog područja. Konzervacijom i rekonstrukcijom Malo rimsko kazalište ostalo je prepoznatljivo, ne samo u Županiji već i šire,

s ciljem da se ostvari integracija i povezanost kulturne baštine, manifestacija, kulturno-umjetničke produkcije s ostalim turističkim atrakcijama te se ojača svijest o potrebi očuvanja lokalnog identiteta i tradicije.

Jedna od dislociranih zbirki Muzeja nalazi se i u pulskom Amfiteatru o kojem Muzej skrbi, pa je tako u misiju kulturne ustanove uključena i obnova Amfiteatra, odnosno konzervacija i restauracija, radovi na uređenju gradinata i na sanaciji jugozapadne kule Amfiteatra, te uređenje struje, suvenirnice i okoliša Amfiteatra. Tako su radovi na uređenju gradinata obavljani 2013. i uskoro su započeli radovi na sanaciji jugozapadne kule. Tijekom 2014. izvršeno je i uređenje i adaptacija suvenirnice u Amfiteatru. Konzervatorski i sanacijski zahvati na kuli trajali su u razdoblju od 2018. do 2020. U tome je periodu uređen i prostor iza Amfiteatra, sjeverno stepenište i područje ispred Amfiteatra.

3.1.3. Dislocirane zbirke

Amfiteatar u Puli u prošlosti se koristio za gladijatorske borbe i lov na životinje, a raspored sjedenja strogo je pratio društvenu hijerarhiju. Tu su se provodila i javna suđenja ubojicama, razbojnicima i pobunjenicima, a mučili su se i pripadnici kršćanske zajednice. Tako je nastala povijesna priča o mučeništvu Sv. Germana koji je postao zaštitnik Pule. Nakon zabrane gladijatorskih igara, amfiteatar je ostao javno vlasništvo prepušteno propadanju i odnošenju građevinskog materijala, iako su mu mnogi umjetnici, putopisci i istaknuti autori pridavali pažnju u svojim djelima. Arheološka istraživanja Amfiteatra započela su sredinom 18. stoljeća, a njegovo konzerviranje i restauriranje nastavlja se i danas. U podzemlju spomenika nalazi se izložba „Vinogradarstvo i maslinarstvo Istre u antici“ koja je posvećena proizvodnji visokokvalitetnog maslinovog ulja i vina. Sadrži prikaze postupka dobivanja ulja iz maslina pomoću mlinova za masline i tijeska. U drugom dijelu izložbe prikazan je promet amforama na sjevernom Jadranu u rimsko doba kada se trgovina odvijala najviše morskim putem. Iz toga je razloga velika i sigurna luka u Puli bila značajna postaja u transportu robe Jadranom.

Druga dislocirana zbirka Arheološkog muzeja nalazi se na jugoistočnim obroncima Istre, iznad zaljeva Budava na brijegu Vizače. Ondje se nalazi Nezakcij, nekad kraljevsko sjedište Histra, a danas sačuvani i konzervirani ostaci tog prapovijesnog, rimskog i kasnoantičkog grada. Potvrda da Vizače predstavljaju ostatke grada dobivena je početkom 20. stoljeća nalazom zavjetnog žrtvenika caru Gordijanu na kojem se spominje *Res Publica Nesactensium*. Nezakcij je preživio pad Rimskog carstva i buđenje kršćanstva, ali ne i barbarske napade početkom 7.

stoljeća. Danas je to arheološki park s konzerviranim arhitektonskim ostacima rimskog i kasnoantičkog doba okružen prapovijesnim i rimskim bedemima. U njemu se nalazi muzejski objekt sa suvenirnicom koje je moguće posjetiti svakoga dana tijekom cijele godine.

Slika 4. Dislocirana zbirka Arheološkog muzeja Istre u Puli – Nezakcij (preuzeto sa: <http://www.ami-pula.hr/stalni-postav/anticka-zbirka/>, pristupljeno 18. kolovoza 2022.)

Treća je dislocirana zbirka već često spominjani Augustov hram, posvećen boginji Romi i caru Augustu koji se nalazi na pulskom Forumu. Sastoji se od veće zatvorene prostorije (cele) i manjeg predvorja orijentiranog prema trgu. Na čeonj strani arhitrav nosi natpis *ROMAE ET AVGUSTP CAESARO DIVI FILIO PATRI PATRIAE*. Prema nazivu se zna da je hram izrađen i posvećen u razdoblju između 2.g.pr.Kr. i 14.g.pos.Kr. Unutar hrama nalazi se zbirka antičkih skulptura iz Istre od kojih se najviše ističu carski kipovi.

Posljednja se dislocirana zbirka nalazi u Crkvi Srca Isusova i Marijina koja se skraćeno naziva Crkva Sveta srca, po redovnicama koje su je osnovale. Izgrađena je 1908. s pripadajućim samostanom, s izrazitim elementima kasnobaroknog klasicizma po projektu kojeg je započeo Virgilio Volpi. Krajem Drugog svjetskog rata redovnice su napustile Crkvu i samostan i objekt se od tada više nije koristio sve do 1958. godine kada ju je Arheološki muzej počeo koristiti

kao depo. Crkvi se, nažalost, uslijed loše gradnje i nemogućnosti obnove urušio krov i slijevao teren što je dovelo do odvajanja i pucanja zidova. Stoga je krajem 80-ih godina 20. stoljeća Arheološki muzej pokrenuo inicijativu za obnovu Crkve radi utemeljenja Muzejsko-znanstvenog centra koji bi bio smješten u tom prostoru. Tek tijekom 2007. započet je projekt obnove kako bi u konačnoj verziji crkva iz lapidarija prerasla u Muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca. Objekt je koncipiran kao multimedijalni prostor koji može primati izložbe muzejskog i galerijskog tipa, ali i kao mjesto održavanja predavanja, kongresa, znanstvenih tribina, predstava, koncerata, filmova, festivala i slično. Daljnji planovi za ovaj objekt su brendiranje novog muzejsko-galerijskog prostora, stvaranje vizualnog identiteta, te postupno pretvaranje crkve u mjesto prezentacije kulturnih sadržaja za turiste tijekom ljetnih mjeseci, te centar kulturnog života grada Pule i Istarske županije tijekom čitave godine.

Slika 5. *Dislocirana zbirka Arheološkog muzeja Istre u Puli – Sveta Srca* (preuzeto sa: <http://www.ami-pula.hr/stalni-postav/anticka-zbirka/>, pristupljeno 18. kolovoza 2022.)

4. Zaključak

Arheološki muzej Istre u Puli danas je od velikog značaja, kako u povijesnom, tako i u kulturološkom i obrazovnom kontekstu. Od davne prve polovice 19. stoljeća do danas, uz mnoge preinake u lokaciji i nazivu, djeluje s ciljem prikupljanja i prezentiranja života u Istri kroz povijest vrlo uspješno. Također, on je i matična ustanova arheološkim zbirka koje su dio fundusa ostalih muzejskih i kulturnih ustanova na području Istarske županije, a ima i muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca i dislocirane zbirke u pulskom Amfiteatru, Augustovom hramu i lokalitetu Nezakcij. Povremeno održava izložbe i u galeriji Amfiteatar i Augustovom hramu.

Posljednjih je nekoliko godina matična zgrada zatvorena za javnost zbog preuređenja i adaptacije za novi stalni postav, a otvaranje se najavljuje za kraj 2023. godine. Rekonstrukcija Malog rimskog kazališta privedena je kraju, u pitanju su mjeseci do otvaranja koliko je potrebno za dobivanje uporabnih dozvola, a spreman je i najveći interaktivni ekran u Hrvatskoj koji se nalazi na začelju zgrade i gleda na Malo rimsko kazalište. Okoliš zgrade također je preuređen, a prostorije zgrade koja se sada prostire na pet etaža spremne su za funkcionalno odvijanje muzejske djelatnosti i za novi postav za kojeg se zna da će biti kronološki, a uz antiku će naglasak biti na prapovijesti i Histrima. U konačnici će Muzej činiti i kompleks Malog rimskog kazališta s novouređenim okolišem zgrade, a do otvaranja Muzeja za javnost, njegov je rad moguće pratiti na svim poznatijim društvenim mrežama.

5. Literatura

Bader, A. (2015), Augustov hram od ranokršćanske crkve do muzeja, *Histria archaeologica*, 45, str. 137-158

Jurkić, V. (1975), *Razvoj i rezultati muzejsko-pedagoške službe Arheološkog muzeja Istre u Puli*, Istra, br.4, Pula

Komšo, D. (2010), *100 godina Arheološkog muzeja Istre u Puli: nova arheološka istraživanja. Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, Zagreb, Hrvatsko arheološko društvo - Pula, Arheološki muzej Istre

Matijašić. R. (1994), Arheološki muzej Istre: *Histria Archaeologica: časopis Arheološkog muzeja Istre Pula*, br. 13-14 (1982-1983), str. 1-32

Vujić, Ž. (2013), *Recenzija Koncepta novog stalnog postava Arheološkog muzeja Istre u Puli*

Arheološki muzej Istre u Puli (2010), *Ustroj Muzeja*, [Internet], dostupno na: <http://www.ami-pula.hr/ustroj-muzeja/arheoloski-odjel/zbirka-podvodne-arheologije/>, [pristupljeno 20. kolovoza 2022.]

Arheološki muzej Istre u Puli (2017), *Strateški plan Arheološkog muzeja Istre za 2018.-2020.*, [Internet], dostupno na: http://www.ami-pula.hr/uploads/media/Strate%C5%A1ki_plan_AMI_2018_-_2020.pdf [pristupljeno 19. kolovoza 2022.]

Osuvoenenjivanje Arheološkog muzeja Istre u Puli: od preuređenja zgrade do novog stalnog postava

Sažetak

Arheološki muzej Istre u Puli danas je vrlo značajna muzejska ustanova koja u trenutnom stalnom postavu prikazuje razvoj materijalne kulture na prostoru Istre od prapovijesti, kroz rimsku vladavinu, kasnoantičko i ranosrednjovjekovno razdoblje do razdoblja feudalizacije poluotoka uz dio srednjovjekovnog lapidarija. Uz povijest muzeja koja je prethodila današnjem ustroju i stalnom postavu muzeja, ovaj će se rad baviti procesom osuvremenjivanja istoga; od ranijih restitucija, uređenja muzejske zgrade i didaktičko-vizualne koncepcije reprezentativnog muzejskog fundusa do strateškog plana nedavno započetog projekta „Konzervacija i rekonstrukcija Malog rimskog kazališta – Pula“ u sklopu otvorenog poziva „Revitalizacija kulturne baštine u urbanom području Pula“ sufinanciranog od Europskog fonda za regionalni razvoj.

Ključne riječi: arheološki muzej Istre, Pula, preuređenje, osuvremenjivanje, kulturna baština

The modernization of the Archaeological Museum of Istria in Pula: from renovation of the building to the new permanent exhibition

Summary

The Archaeological Museum of Istria in Pula is a very significant institution which, in its current and permanent exhibition, shows the development of the material culture in Istria from prehistory, through Roman Empire, late antique and early medieval periods to the feudalization of the peninsula, along with the part of the medieval lapidary. Along with the history of the museum, which preceded the current organization the permanent exhibition of the museum, this paper concerns the process of modernizing of the Museum; including earlier restitutions as well as the arrangement of the building and the new didactic-visual conception of the representative museum fundus and the strategic plan of the recent project „Conservation and reconstruction of the Small Roman Theater – Pula“ as part of the „Revitalization of cultural heritage in urban area of Pula“ co-financed by the European Fund for Regional development.

Key words: Archaeological Museum of Istria, Pula, remodeling, modernization, cultural heritage